
STANJE POLITIČKE KULTURE U BIH

DAMIRKA MIHALJEVIĆ, *Politička kultura u Bosni i Hercegovini*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar, 2014., 176 str.

Dr. Damirka Mihaljević, docentica na Studiju politologije Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, pripremila je rukopis knjige s veoma zanimljivim naslovom „Politička kultura u Bosni i Hercegovini“. Moglo bi se reći da je ovo jedna od rijetkih studija u Bosni i Hercegovini čiji je predmet istraživanja politička kultura. I više od toga, riječ je o proučavanju političke kulture građana i naroda u zemlji koja je po svojoj strukturi multietnička, multikulturna i multireligiozna.

Knjiga je sadržajno koncipirana u dvije cjeline. Prva cjelina se odnosi na teorijsko zasnivanje fenomena političke kulture u suvremenome dobu. U ovome dijelu autorica dr. Damirka Mihaljević analizira i reinterpetira stajališta najpoznatijih teoretičara. Za taj dio studije autorica je teorijsko utemeljenje predmeta istraživanja izvela iz 53 naslova suvremene i relevantne literature o političkoj kulturi. Uz to autorica je konzultirala 30 članaka o političkoj kulturi koji su objavljeni u prestižnima časopisima u zemlji i inozemstvu. Koristila je i izvore iz pet internetskih izdanja.

Drugu cjelinu knjige „Politička kultura u Bosni i Hercegovini“ čini sinteza empirijskoga istraživanja. Dr. Damirka Mihaljević je provela istraživanja na uzorku od 1198 ispitanika. Struktura ispitanika je reprezentativna: 559 ženskih, 704 iz grada, 494 sa sela. Istraživanje je bilo reprezentativno i u odnosu prema školskoj spremi, i u odnosu na nacionalnu i vjersku pripadnost kao i u odnosu prema teritorijalnoj strukturi: županijama i entitetima.

Knjiga je napisana na 176 stranica. Čini koherentnu cjelinu teorijskoga zasnivanja predmeta istraživanja i sinteze empirijskih činjenica o pojavnima oblicima političke kulture u Bosni i Hercegovini, tijekom političkoga razvoja države Bosne i Hercegovine u poslijedejtonskome vremenu. Empirijsko istraživanje je provedeno 2010. godine i bitno je i za društvo i za znanost.

Cjelinu svog istraživanja autorica dr. Damirka Mihaljević izlaže u 12 poglavlja i zaključnim razmatranjima.

Prvo poglavlje je posvećeno razvoju kulturnoga pristupa politici. U ovome poglavlju se određuje pojam političke kulture. Naznačene su temeljne sastavnice političke kulture.

Sadržaj drugoga poglavlja odnosi se na tri različita pristupa proučavanja političke kulture: legitimacijski, komunitarni i pristup ljudskoga razvoja. Ova tri pristupa imaju različite vrijednosti koje smatraju ključnima za stabilnost demokracije. Zagovornici legitimacijskoga pristupa smatraju da su izražena potpora demokraciji i povjerenje u javne institucije izvori koji pružaju stabilnost i uspješnost demokratskoga poretka. U komunitarnome pristupu ključna vrijednost je socijalni kapital. Za pristup ljudskome razvoju najvažnije je da su civilne slobode izraz unutarnjega izbora.

Pod naslovom *Dimenzije političke kulture* autorica koncipira svoje treće poglavlje. Različiti pristupi koji istražuju subjektivne orijentacije uvjetuju dimenzije političke kulture. Kao najveći autoritet u istraživanju političke kulture Sidney Verba određuje četiri dimenzije koje autori najčešće koriste u istraživanju političke kulture. Radi se o: nacionalnome identitetu, identifikaciji sa sugrađanima i odnosu prema rezultatima vladanja i načinu vladanja.

Četvrto poglavlje ima naslov *Tipovi političke kulture*. Autorica polazi od Almondove i Verbine tipologije: parohijalna, podanička, participativna i civilna kultura.

U petome poglavlju obrađuje se odnos političke kulture i političke strukture. Pojedini tipovi političke kulture ne moraju biti podudarni s postojećim političkim sustavom. Autorica naglašava da je to glavni problem tranzicijskih država u kojima se naslijeđena parohijalna politička kultura ne podudara s uspostavljenom demokratskom strukturom. U ovome poglavlju obrađena je politička kultura tranzicijskih država i socijalističko vrijednosno nasljeđe. Analiziran je i balkanski oblik političke kulture nastao zbog utjecaja povijesnoga nasljeđa na jugoistoku Europe.

Sadržaj šestoga poglavlja zahvaća analizu oblika potpore političkome sustavu, zatim političko povjerenje i političku legitimaciju. Uz identitet

temeljnu vrijednost svake države čini politička legitimacija kojom pojedinac iskazuje nužni osjećaj pripadnosti i odanosti.

Sedmo poglavlje obrađuje političku socijalizaciju. Socijalizacijom pojedinca kao političkoga bića prenose se vrijednosti važne za funkcioniranje političke zajednice. Proces socijalizacije započinje u dobu djetinjstva i završava postizanjem političke zrelosti. Ako je dijete izloženo mržnji prema pripadnicima različitih nacionalnih i vjerskih skupina, postaje upitan odnos prema drugačijem i u zreloj političkoj dobi.

Tema osmoga poglavlja je politička tolerancija. Društvo i politički poredak konfliktni su zbog postojanja različitih ideologija i vrijednosnih sustava. Postojanje vjerskih zajednica i vjerskih skupina uključuje i pretpostavlja toleranciju. Tolerancija je uvjet postojanja demokracije. Različita osobna uvjerenja prodiru u javni diskurs i neizbježno je definiranje granica tolerancije. Glavni kriterij koji će očuvati smisao tolerancije jest onaj koji će omogućiti i očuvanje političke zajednice.

Deveto poglavlje pod naslovom *Politička kultura i međunacionalni odnosi u demokraciji* sadrži ona gledišta koja se odnose na ulogu političke kulture u razvijanju međunacionalnih odnosa i održavanju stabilnosti višenacionalnih državnih zajednica. Posebno je važna uloga političke kulture u održavanju domoljublja kao temelja političkoga identiteta u višenacionalnima državama. Švicarska je pozitivan primjer složene države u kojoj je razvijena teritorijalna identifikacija omogućila da nacionalna identifikacija Nijemaca, Talijana i Francuza ne dobije prednost pred integrirajućim vrijednostima sadržanim u domoljublju.

Deseto poglavlje razmatra utjecaj prošlosti na sadašnjost i budućnost Bosne i Hercegovine. Nakon postojanja srednjovjekovne države Bosne i Hercegovine, njezin daljnji razvoj vezan je za podčinjenost u okviru osmanskoga i austrougarskoga carstva. Zbog tuđinske uprave zaostajala je u ekonomskome i političkome razvoju. Podjele među stanovništvom temeljile su se na vjerskoj pripadnosti. Velike sile su manipulirale razlikama u vjerskoj pripadnosti. Zbog povijesnih okolnosti i pod utjecajem mnoštva društvenih silnica, Bosna i Hercegovina nije imala priliku izgraditi jedinstven nacionalno-politički identitet. Nacionalni identiteti su se u devetnaestome i dvadesetome stoljeću razvili iz kulturno-vjerskoga

identiteta. Oblikovanje više nacionalnih identiteta: srpskoga, hrvatskoga, bošnjačkoga, odvijalo se u okviru jedinstvenoga teritorijalno-upravnoga, a potom državnoga identiteta, od obnove državnosti Bosne i Hercegovine na prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 1943. godine. Dejtonskim mirovnim sporazumom nakon rata 1992. – 1995. godine uspostavljen je mir. Ostale su teške posljedice rata za međunacionalne odnose.

U odnosu na budućnost Bosne i Hercegovine autorica je, uvidom u empirijsku danost, došla do znanstveno relevantnih spoznaja o uvjerenjima građana i pripadnika naroda BiH: hrvatskoga, bošnjačkoga i srpskoga.

Rezultati empirijskoga istraživanja potvrđuju važna stajališta vezana za postojanje i razvoj političke kulture u Bosni i Hercegovini. Ono što je najvažnije, istraživanje je pokazalo da u odnosu prema ljudskim pravilima, kao temelju demokracije, postoji velika suglasnost građana (suglasnost se kreće od najnižih 86% do najviših 98%). Ova suglasnost nadilazi nacionalne, vjerske i obrazovne razlike. Na ovaj način se odnos građana u punom konsenzusu prema ljudskim pravilima iskazuje kao zajednička politička kultura državljana Bosne i Hercegovine. Ta osobina političke kulture građana javlja se kao bitna pretpostavka izgradnje zajedničkoga identiteta. Radi se o državljanskome identitetu. Unutar državljanskoga identiteta i države, koja je jamac poštovanja ljudskih prava, ostvaruje se volja većine građana da njihova zemlja postane članica Europske unije. U više provedenih istraživanja preko 70 % građana Bosne i Hercegovine iskazuje volju da njihova država dobije status članice Europske unije. Suglasnost građana o tome da je njihova budućnost i budućnost države Bosne i Hercegovine vezana za poštivanje ljudskih prava i integraciju u Europsku uniju potvrđuje poštovanje zajedničke orijentacije i zajedničke političke kulture kod građana Bosne i Hercegovine. U odnosu na ovo uvjerenje građana nema bitne razlike u odnosu na etničku pripadnost.

Mišljenja građana o tome kako se ljudska prava ostvaruju u Bosni i Hercegovini veoma su kritički iskazana. Percepcija pokazuje sljedeće: 53,6 % građana smatra da se ljudska prava samo djelomično ostvaruju, a samo 11,3 % smatra da se ljudska prava poštuju.

Stupanj ostvarivanja ljudskih prava ovisi o promjenama u političkoj, socijalnoj i ekonomskoj razvoju Bosne i Hercegovine. Unutar

tih promjena posebno su važne promjene Ustava Bosne i Hercegovine koje bi dovele do funkcionalnoga ustavno-političkog ustrojstva Bosne i Hercegovine. Empirijsko istraživanje stavova građana prema promjeni Ustava Bosne i Hercegovine je pokazalo da većina građana, ali i većina pripadnika svakoga od tri konstitutivna naroda, podržava ustavne promjene, zapravo donošenje novoga ustava. Istovremeno postoje važne razlike u mišljenjima između predstavnika triju naroda oko teritorijalnoga ustrojstva Bosne i Hercegovine, opsega ustavnih promjena i uloge međunarodne zajednice.

Većina građana Bosne i Hercegovine traži da se ustavnim promjenama ne rješava samo nacionalno pitanje nego i socijalno pitanje. Tako 62,2 % ispitanika traži da se Bosna i Hercegovina u ustavu definira kao socijalna država. Pripadnici svih triju naroda to većinski traže: Hrvati 72 %, Srbi 61 % i Bošnjaci 60 %.

Građani Bosne i Hercegovine smatraju da će Bosna i Hercegovina vrlo teško doći do ustavnih promjena. Velik broj građana prihvaća ulogu međunarodne zajednice u izvođenju ustavnih promjena. Radi se o tome da 48,4 % građana Bosne i Hercegovine smatra međunarodnu zajednicu nužnom, 22,2 % je neutralno, a 29,3 % se ne slaže s ulogom međunarodne zajednice.

Konsenzus građana Bosne i Hercegovine o važnosti poštivanja temeljnih ljudskih prava čini zajednički sustav vrijednosti i osnovu za izgradnju političkoga identiteta. Proces izgradnje zajedničkoga političkog identiteta kao državljanskoga identiteta utemeljenoga na jednakim ljudskim pravima i pravu na nacionalnu ravnopravnost bitno ovisi o procesu integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju.

Knjiga dr. Damirke Mihaljević „Politička kultura u Bosni i Hercegovini“ donosi znanstveno utemeljenu i sistematiziranu spoznaju o političkoj kulturi i njezinim oblicima u društvenome i političkome razvoju Bosne i Hercegovine u poslijedejtonskome dobu.

Knjiga će biti uvelike korisna za obrazovanje studenata te za stručnu i znanstvenu javnost.

MIRKO PEJANOVIĆ